

აგრესიის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფაქტორი მოზარდებსა და ზრდასრულებში თანამედროვე საზოგადოებაში

ქრისტინაშვილი ეკატერინე

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.82>

აბსტრაქტი. თანამედროვე საზოგადოების სოციალური და ფსიქოლოგიური ყოფის მნიშვნელოვანი ფაქტორის-აგრესიის პრობლემის კვლევა მოზარდებსა და ზრდასრულებში ჩვენი ქვეყნის ჯანსაღი მომავალი თაობის აღზრდისა და ზოგადად მაღალგანვითარებული კეთილშობილი საზოგადოების ჩამოყალიბების ერთ-ერთი საფუძველთაგანია. მისი შესწავლა-ანალიზი და დაძლევის პერსპექტივები მრავალ მეცნიერულ დისციპლინას აერთიანებს, გეზის მიმცემი მათ შორის კი არის ფსიქოლინგვისტიკა, სოციოლინგვისტიკა და კულტუროლოგია. აგრესიის სახეობები, კონტექსტები, ორპოლუსიანი მიმართებები და, რაც მთავარია, მეტად დატვირთული კლასიფიკაციური ბადე საკვლევი პრობლემის ნათელ სურათს იძლევა და ხელს უწყობს მისი დაძლევის გაცნობიერებული მეთოდოლოგიის შექმნა-ჩამოყალიბებას. რთული სოციალური გარემოს კომუნიკაციურ-პრაგმატული მიმართებები და ყოველი ხალხის/ეთნოსის ფსიქიკა-ფსიქოლოგია მეტად რთულია, იგი სხვადასხვა სუბსისტემების კონვლომერატია.

საკვანძო სიტყვები: პირდაპირი აგრესია, ირიბი აგრესია, ემოციური აგრესია, ინსტრუმენტული აგრესია, ფრუსტრაციული თეორია, სოციალურიდ ასწავლის თეორია.

აგრესიის პრობლემას შეისწავლის არა მარტო ფსიქოლოგია, არამედ სხვა მეცნიერებებიც მეთოდების სპეციფიური სისტემით. თუმცა ობიექტურად შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ დღესდღეობით ადამიანის აგრესიული ქცევის ბუნებისა და მექანიზმების შესწავლაში მეტად შთამბეჭდავი შედეგები მიღწეულია ფსიქოლოგიურ მეცნიერებაში. რა თქმა უნდა, ამ დარგშიც უამრავი გადაუწყვეტელი პრობლემაა. შეიძლება ითქვას, რომ კითხვაც თითქმის იმდენივე დარჩა, რამდენი პასუხიც იქნა მიღებული. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან უამრავი გამოკვლევა ერთ შეკითხვაზე პასუხის გაცემისას იწვევს მეორის გაჩენას. ერთ-ერთი პრობლემა, რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, მდგომარეობს თვით აგრესიის განსაზღვრებაში. როგორც უკვე ზემოთ ვახსენეთ.

ასევე მნიშვნელოვანია თუ როგორ უნდა მოვახდინოთ სუბიექტის ისეთი ქმედებების კვალიფიცირება, რომლებიც მიმართულია საკუთარი თავისთვის შეგნებული (ცნობიერი) ზიანის მიყენებაზე. უნდა განიხილოს თუ არა ასეთი ქმედებები როგორც აგრესია? ამ კითხვაზე პასუხიც იმაზე იქნება დამოკიდებული, შედის თუ არა აგრესიის განსაზღვრებაში პოტენციური მსხვერპლის მიერ ზიანის მიღების თავიდან არიდების სურვილის კრიტერიუმი. ერთი პოზიციისას, თვითდაზიანება ან სუიციდი განიხილება როგორც აუტოაგრესიის გამოვლინება, ხოლო სხვა პოზიციისას აგრესიაზე საუბარი არაა მართლზომიერი.

როდესაც აგრესიაზე ვსაუბრობთ, ყველამ კარგად ვიცით თითქოს და რას ნიშნავს აგრესია, მაგრამ ცნების დონეზე მისი დეფინიცია არც ისე იოლია. სიძინელეს ქმნის ის მდგომარეობა, რომ ტერმინი აგრესია მრავალ განსხვავებულ მნიშვნელობას აერთიანებს. აგრესიად ითვლება მანიაკის მიერ განხორციელებული მკვლელობებიც და კალათბურთელის მიერ განხორციელებული თამაშის სტილიც. მეუღლის უყურადღებობით გაბუტული ქმრის ჩუმი პროტესტიც – პასიურ აგრესიად ითვლება და სიტყვიერად გამოხატული ვითომდა უწყინარი ფრაზა შეიძლება ჩუმ აგრესიად ჩაითვალოს და ა.შ. არსებობს ე.წ. უწყინარი ქცევები, რომლებიც ასევე აგრესიის კატეგორიაში მოიაზრებიან. ერთი სიტყვით, საჭირო გახდა სხვისთვის ზიანის მომტანი აქტიობის გამოჯვანა აქტიობისაგან, რომელსაც სხვისთვის ზიანი არ მოაქვს. ამ მიზნით ბიჰევიორისტული ორიენტაციის ფსიქოლოგიურმა თეორიებმა შემოგვთავაზეს შემდეგი დეფინიცია – **აგრესიულია ქცევა რომელიც ვნებას აყენებს ან მიაყენებს სხვას**. ამ დეფინიციის უპირატესობაა ის, რომ ქცევა თვითონ განსაზღვრავს გარკვეული აქტიობა არის თუ არა აგრესიული. თვით აგრესიულობის სემანტიკა არ შეიცავს ქცევის მიზეზს/განზრახვასა, რაც მნიშვნელოვანია აგრესიის ბუნების გასაგებად, სწორედ ამიტომ აგრესიას განმარტავენ, როგორც ქცევების კომპლექსს რომელსაც მივყავართ პიროვნების ფიზიკურ ან ფსიქოლოგიურ ზიანთან. ეს შეიძლება იყოს ფიზიკური (ვიდაცს დაარტყა) ან ვერბალური (სიტყვიერი შეურაცხყოფა). მაგალითებისთვის კმარა ჩხუბი, დარტყმა, კბენა მკვლელობა, ცხოველებისადმი სისატიკე, საკუთრების დაზიანება, დამუქრება, იგნორირება, ცილისწამება... რა თქმა უნდა არის გამართლებული აგრესიაც და ეს საზოგადოებაში ჩამოყალიბებულ ეთიკურ თუ მორალურ ნორმებზეა დამოკიდებული

რატომ არის ადამიანი აგრესიული?

ამის სხვადასხვანაირი მიზეზი შეიძლება არსებობდეს : ზოგმა ბავშვობაში მიიღო ტრამვა და ამის გამო ავლენს აგრესიას სხვების მიმართ, ზოგს მოძალადე მშობლები ჰყავდა, რომლებიც იქცნენ მოდელებად, ზოგი ბუნებით აგრესიულია, რასაც უფრო მეტად ამძაფრებს ტელევიზიით გაშუქებული აგრესია, ვიდეო–თამაშები, ალკოჰოლი, ნარკოტიკი და მრავალი სხვა ფაქტორი . ამ აზრთა სხვადასხვაობაში მაინც მოხერხდა ამხსნელი თეორიების კლასიფიკაცია და გამოიყო აგრესიულობის სამი ბაზისური წყარო:

1. აგრესია როგორც შინაგანი ტენდენცია
2. აგრესია როგორც გარემო პირობებით გამოწვეული მოთხოვნილება ზიანი მიაყენო სხვას
3. აგრესია როგორც შეძენილი ქცევა

აგრესია: ბაზის კონცეფციის გაგება

იმისათვის, რომ გავიგოთ სხვადასხვა სახის აგრესიას შორის განსხვავებების არსებობა, პირველ რიგში საჭიროა ვიცოდეთ რას გულისხმობს ეს კონცეფცია და რა გავლენა აქვს მას.

ჩვენ გვესმის, როგორც აგრესია **ძალადობის ნებისმიერი აქტი, რომელსაც ახასიათებს განზრახ ზიანის მიყენება** ადამიანისთვის, იქნება ეს პირდაპირი თუ არაპირდაპირი.

შესაძლებელია კლასიფიკაციის დიდი რაოდენობის პოვნა, როდესაც საქმე ეხება სხვადასხვა ტიპის აგრესიას. ამის მაგალითები მათი ბუნების, ობიექტური ან მსხვერპლის მიხედვით არის.

აგრესიის ტიპს განსაზღვრავს თვით აგრესიის გამომხატველი ინდივიდის ბუნება/ფსიქიკა და ამავე აგრესიის სამიზნე პირის ბუნება/ქცევა.

აგრესიის სახეები მისი ხასიათის მიხედვით

არსებობს სხვადასხვა სახის თავდასხმების კლასიფიკაციის მრავალი საშალები. ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული სახეობაა ის, რომელიც ითვალისწინებს აგრესიის ხასიათს.

თავის მხრივ, ეს შეიძლება დაიყოს ოთხ დიდ ჯგუფად, ზოგადად კატეგორიები არ გამოირჩევა ერთმანეთს.

1. ჯგუფი: აგრესიის სახეობები

1.1. პირდაპირი შეტევა

ეწოდება უშუალო აგრესიას, რომელიც ხორციელდება შეტეული ადამიანისთვის აღქმადი ფორმით, იქნება ეს ფიზიკურ თუ ფსიქოლოგიურ დონეზე. ეს მოიცავს როგორც აგრესიის პირდაპირ განხორციელებას, ასევე მისი განხორციელების საფრთხეს, მინიმუმ მოითხოვს აგრესორს და მსხვერპლს. **მსხვერპლს სავსებით შეუძლია დაადგინოს მისი აგრესორი.** გვახსენებთ თინეიჯერობის ასაკიდან დაწყებული, უფრო ხშირად მამაკაცებში.

1.2. ფიზიკური აგრესია

ნებისმიერი ქმედება, რომელიც გულისხმობს ნებაყოფლობით და განზრახ პირდაპირი ზიანის მიყენებას ნებისმიერი ფიზიკური საშუალებით. **დაზიანებები შეიძლება იყოს დროებითი ან მუდმივი** და ფატალური გამოჩნდება როგორც მოკლევადიან, ისე გრძელვადიან პერსპექტივაში. ფიზიკური აგრესია უფრო მეტად ასოცირდება მამრობითი სქესის წარმომადგენლებთან.

1.3. ვერბალური / ფსიქოლოგიური აგრესია

იგულისხმება მოქმედებათა მთელი რიგი. მართალია, მათ ფიზიკურ ზიანს არ აყენებენ, მაგრამ აგრესიულ ზემოქმედებას ახდენენ. ეს არის **ერთგვარი ფსიქიკური ან ემოციური დაზიანება:** შეურაცხყოფა, დამცირება და დევალვაცია. ამ თვალსაზრისით, ამ ტიპის პირდაპირი ძალადობა უფრო სქესთა შორისაა გადანაწილებული. სტატისტიკურად, ის ერთ-ერთი ყველაზე პრაქტიკულია ქალებთან.

1.4. სექსუალური ძალადობა

ხასიათდება თავდასხმით, ძალადობით, მსხვერპლის თავისუფლების, თანხმობის, არჩევანის უგულვებელყოფით. **მოიცავს როგორც გაუპატიურებას და გროპინგსაც.** ბოლო წლებში გაიზარდა ქალებზე ძალადობა. სექსუალური დამნაშავეების უმეტესობა მამაკაცია.

- შეიძლება დაგაინტერესოთ, არსებობს "სექსუალური ძალადობის კონტროლის პროგრამა: ასე მუშაობს ამ ტიპის მკურნალობა"

1.5. არაპირდაპირი იერიში

არაპირდაპირი აგრესია გულისხმობს ნებისმიერი აგრესიულ ქმედებას, რომელიც ხორციელდება არაპირდაპირი გზით, ანონიმურად (თუმცა მან შეიძლება აღიაროს აგრესორი). ამ ტიპის შეტევა სულ უფრო აქტიური ხდება და ყველაზე ხშირია ქალებში თინეიჯერულ ასაკში და შემდეგ აკადემიურ და ასევე სამუშაო დონეზე ის **მოიცავს ჭორების გავრცელებას და ცილისწამებას.** დამამცირებელი და სასაცილო საიტებისა და შეტყობინებების ანონიმურ გამოქვეყნებას.

1.6 ურთიერთობრივი აგრესია

აგრესიის არაპირდაპირი ფორმა ჩვეულებრივ ვერბალური ან ფსიქოლოგიურია, რომელიც ემყარება მსხვერპლის მიერ გამოწვეულ სოციალურ გარიყულობას.

1.7. კიბერ აგრესია

შეიძლება რომელიმე წინა ჯგუფის ქვეჯგუფადაც გამოიყოს, რადგან მისი გამორჩეული თვისებაა ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების მიზნობრივი გამოყენება.

1.8. აქტივების აგრესია

ამ ტიპის აგრესია ემყარება თავდასხმული პირის ქონების განადგურებას ან დაზიანებას. ასევე შეიძლება შეინიშნოს მათი გატაცება ან უზურპაცია. ეს შეიძლება იყოს მიზნად ისახავს მსხვერპლისთვის ზიანის მიყენებას, განსაკუთრებით მაშინ, თუ აღნიშნულ ნივთებს აქვს მაღალი ემოციური ღირებულება ან მათი მოპოვება დიდ ძალისხმევას მოითხოვს. სინამდვილეში, ეს შეიძლება იყოს როგორც ირიბი, ასევე პირდაპირი (რადგან განადგურება ფარულად შეიძლება მოხდეს ან არ მოხდეს).

1.9. სიმბოლური აგრესია

არაპირდაპირი აგრესიის ტიპი, რომელიც ხასიათდება იმით, რომ შეტევა არ ხორციელდება უშუალოდ მსხვერპლზე, არამედ **ელემენტებზე, რომლებიც განასახიერებს მასთან დაკავშირებულ ასპექტებს** როგორცაა რელიგია, პოლიტიკა, სექსუალური ორიენტაცია ან ეროვნება.

2. ჯგუფი: აგრესიის ხერხები.

თქვენი მიზნის მიხედვით

ზემოთ დასახელებული ძირითადი აგრესიების გარდა, ჩვენ შეგვიძლია მიზნის გათვალისწინებით. სხვა სახის აგრესიის პოვნაც.

2.1. მტრული აგრესია

ამ ტიპის აგრესია ეხება ნებისმიერ ქმედებას, რომელიც ძირითადად მიზნად ისახავს ადამიანისთვის რაიმე სახის ზიანის მიყენებას, ისე, რომ **ზიანი არის აგრესორის მთავარი მიზანი.**

2.2. ინსტრუმენტული იერიში

ამ შემთხვევაში, აგრესიული ქმედება არ არის გამიზნული ზიანის მიყენება თავდასხმული პირისათვის, **არ იყოს სხვისი ტანჯვა ან დისკომფორტი, რაც მიზნად ისახავს,** მაგრამ ის, რაც თავდასხმას აღძრავს, არის გარკვეული სახის მოგების მიღება ან მოგება აღნიშნული შეტევით. მაგალითად შეიძლება იყოს ფინანსური მოგება, სოციალური მოწონება ან დომინირებისა და ძალაუფლების პოზიციის შექმნა.

2.3. გამოწვეული აგრესია

ეს არის აგრესიული აქტის სახეობა, რომელშიც აგრესორია **სხვა ადამიანების მიერ გადაადგილებული ქმედებები ან ისეთი ფაქტორები, როგორცაა შიში ან რაიმე უაღრესად ავერსიული სიტუაციიდან თავის დაღწევის მცდელობა.**

3. ჯგუფი: ორპოლუსიანი აგრესია; მოქმედი პირი და მსხვერპლი

3. დამოკიდებულია მსხვერპლზე

აგრესია იმისდა მიხედვით, თუ ვინ არის ის ადამიანი, ვის მიმართაც ძალადობრივი ქმედება სრულდება.

3.1. თვითმიზანი

აგრესიის მსხვერპლი არის ის ადამიანი, რომელიც ამავე დროს იგივე ადამიანია, ვინც იწვევს აგრესიას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს არის თავდასხმა საკუთარ თავზე, რომელიც შეიძლება გამოწვეული იყოს მრავალი მიზეზით. **შეიცავს თვითდაზიანებას** სხვადასხვა პათოლოგიას ან თვითმკვლელობას.

3.2. ინტერპერსონალური აგრესია

ეს არის ყველაზე კლასიკური და ყველაზე ცნობილი აგრესიის სახეობა, რომელშიც ერთი ადამიანი ზიანს აყენებს მეორეს ნებაყოფლობით.

4. ჯგუფი: აგრესიის კონტექსტი

იმ კონტექსტის მიხედვით, რომელშიც ხდება აგრესია.

აგრესიების კიდევ ერთი შესაძლო კლასიფიკაცია შეიძლება გამომდინარეობდეს იმ კონტექსტიდან, რომელშიც ისინი ხდება. მაგალითად:

4.1. ოჯახში და პარტნიორთა აგრესია

ამ ტიპის ინტერპერსონალური აგრესია შეიძლება განცალკევდეს დანარჩენისგან იმით, რომ აქვს **დამახასიათებელი თვისებები იმავე ოჯახში** ან იმ ადამიანებს შორის, რომლებიც პრინციპში აფექტურ კავშირს ინარჩუნებენ. ოჯახურ ძალადობას შეიძლება ჰქონდეს მრავალი ფორმა, ძირითადად, პირდაპირი ტიპის, იქნება ეს ფიზიკური, ფსიქოლოგიური ან თუნდაც სექსუალური ფორმით გამოხატული.

4.2. აგრესია სამუშაო ადგილზე

ნებისმიერი აგრესიული აქტი, რომელიც მიმდინარეობს სამუშაო კონტექსტში. ამაში შეიძლება ჩავრთოთ თანამშრომლებს შორის ფიზიკური, სიტყვიერი ან სექსუალური ძალადობის გამოყენება, იგივე რანგის ან წოდებრივი და პოზიციური სხვაობის მქონე ადამიანებს შორის, მაგალითად, ბიზნესში.

4.3. აგრესია სკოლაში

ჩვენ ვგულისხმობთ აგრესიულ აქტებს, აკადემიურ გარემოში სტუდენტებსა და ლექტორ-მასწავლებლებს შორის. ჩვენ შეგვიძლია დავაკვირდეთ მასწავლებლებსა და მოსწავლეებს შორის **ბულინგის არსებობას**.

რა იწვევს აგრესიას?

აგრესიის მიზეზების შესწავლისას სპეციალისტებმა დაადგინეს, რომ აგრესიული ქცევა, ერთი მხრივ, შესაძლოა თან ახლდეს ფსიქიატრიულ ან ნერვულ აშლილობას, მეორე მხრივ კი – რომელიმეს (ან რამდენიმეს) ქვემოთ ჩამოთვლილთაგან:

* ალკოჰოლური ან ნარკოტიკული დამოკიდებულების ამა თუ იმ ფორმას, რომელიც საკმაოდ ხშირად უწევს პროვოცირებას არაადეკვატურ ქცევას;

* პირად პრობლემებს, ნეგატიური ემოციების მოზღვავენას, გამაღიზიანებელ ფაქტორებს ან მათ ერთობლიობას;

* ფრუსტრაციას (იმედგაცრუებას) ან შფოთვის ძლიერ განცდას;

* არარეალიზებულ გეგმებს, მოლოდინებს;

* კონფლიქტებს, კონფლიქტური სიტუაციებისადმი მაღალ მგრძნობელობას;

* საზოგადოებისგან გარიყულობის განცდას, უარყოფას თანატოლების, ოჯახის წევრების, სოციუმის მიერ;

* ძალადობრივ გარემოს – ძალადობის მსხვერპლი ხშირად თავადაც მოძალადედ ყალიბდება;

* ფსიქოლოგიურ ტრამვას;

* მკაცრ აღზრდას, ძალადობისკენ მიდრეკილ ოჯახურ გარემოს;

* გადაღლილობას, არაჰიგიენურ სამუშაო რეჟიმს, გადამეტებულ ფიზიკურ დატვირთვას;

* ძალადობის შემცველი ინფორმაციის ჭარბ მიღებას (უმთავრესად – საწყის ასაკში);

* აღზრდას, კულტურულ-სოციალურ გარემოს, სხვა გარემო პირობებს;

* სუბიექტურ მიზეზებს (ექსტრემიზმი, ფანატიზმი, ხასიათის თავისებურებები).

არსებობს თეორიები, რომლებიც ძალადობას განიხილავს როგორც ერთგვარ თანდაყოლილ ინსტინქტს, რომელიც ადამიანს, სხვა ცოცხალი ორგანიზმების მსგავსად, წინააღმდეგობათა დამლევის, თავდაცვისა და თვითგადარჩენის დროს უაქტიურდება.

ძალადობის გამომწვევი ერთ-ერთი ფაქტორია მძიმე სოციალური ვითარება: პრობლემები დასაქმების ბაზარზე, ახალგაზრდების ფინანსური დამოუკიდებლობის დაბალი ხარისხი, ბავშვებისთვის სახლის გარეთ სათამაშო სივრცის ნაკლებობა, საოჯახო საქმეებში ქალის ტრადიციული როლის დომინირება.

აგრესია და ძალადობის სიჭარბე თანამედროვე საზოგადოების გამოწვევად იქცა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი გავრცელებული და კომპლექსური პრობლემაა, მისი თავიდან აცილება, შემცირება და მასზე ადეკვატური რეაგირება შესაძლებელია. საუკეთესო გამოსავალი კი არა დასჯა და პოსტ-ფაქტუმ მოქმედებაა, არამედ პრევენცია იმ მიზეზების გააზრებითა და გაცნობიერებით, რომლებიც ზემოთ ჩამოვთვალეთ.

შეგვიძლია თუ არა ვმართოთ ჩვენი აგრესია?

აგრესიის შემცირების ერთ-ერთი მეთოდი არის ის, რომ ადამიანებმა ისწავლონ საკუთარი აგრესიული ქცევის გაკონტროლება. აგრესიის აკრძალვაზე ბევრი ფაქტორი ახდენს გავლენას. მაგალითად ყურადღების გადატანა სხვა რამეზე, რადგაც მუდმივად მრისხანებაზე/ბრაზზე ფიქრი აგრესიულ ქცევას კვებავს.

აგრესიაში უნდა მოვიაზროთ ნებისმიერი განზრახული (მიზანმიმართული) ქმედებები, რომლებიც მიმართულია სხვა ადამიანისთვის, ადამიანების ჯგუფისთვის ან ცხოველისთვის ზიანის მიყენებაზე. ამ მომენტისთვის არ არსებობს აგრესიის ერთი საერთო, საზოგადოდ მიღებული თეორია. მეტად ფუნდამენტური და დეტალურად დამუშავებული კონცეფციებია აგრესიის ინსტინქტივისტური თეორია (S.Freud, K.Lorenz), აგრესიის ფრუსტრაციული თეორია (J.Dollard, N.Miller), სოციალური დასწავლის თეორია (A.Bandura), აგზნების გადატანის თეორია (D.Zillmann), აგრესიული ქცევის კოგნიტური მოდელები (L.Berkowitz). გარდა ამისა, არსებობს თითოეული დასახელებული ბაზისური თეორიის უამრავი კერძო ვარიანტი. ყველა მითითებულ კონცეფციას აქვს თავისი ძლიერი და სუსტი მხარეები, მაგრამ ვერც ერთი ამომწურავად ვერ ხსნის ადამიანის აგრესიულ ქცევას. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ მეტად დადასტურებული, არაწინააღმდეგობრივი და ვერიფიცირებული დღესდღეობით არის აგრესიის ფრუსტრაციული თეორია და სოციალური. აგრესია – ქცევის ფორმაა და არა ბრაზის ემოცია, რაც ზოგჯერ აგრესიად განიხილება. ჩვენ შეიძლება ვიყოთ გაბრაზებულნი, მაგრამ არ მოვიქცეთ ემოციის შესაბამისად. აგრეთვე, შეიძლება სულაც არ განვიცდიდეთ ბრაზს, მაგრამ სხვას მაინც მივაყენოთ ზიანი.

ფსიქოლოგები განასხვავებენ პირდაპირ და ირიბ, ემოციურსა და ინსტრუმენტულ აგრესიას.

ირიბი აგრესია არ მოიაზრებს ადამიანისადმი პირისპირ ზიანის მიყენებას, ეს შეიძლება იყოს ჭორების მოგონება ან გავრცელება მეორე ადამიანზე.

პირდაპირი აგრესიის დროს ადამიანს განზრახული აქვს ვინმეს ზიანი მიყენოს. ეს შეიძლება იყოს ფიზიკური, ან ვერბალური- შეურაცხყოფა, ჩხუბი ან მუქარა.

ემოციური აგრესია ეს არის მიზანმიმართული, ნეგატიური ემოციების (ბრაზის) მიმართვა კონკრეტული ადამიანისკენ. თუ გაბრაზებულები ვინმეს დავუყვირებთ, ეს ემოციური აგრესიაა.

ინსტრუმენტული აგრესია ეს არის ადამიანისადმი ზიანის მიყენება, რომლის მიზანიც სულაც არ არის აგრესია. მაგ. დასჯა ან სხვისი კრიტიკა საკუთარი სტატუსის ამაღლების მიზნით. აგრეთვე, აგრესიული ქცევა თავის დაცვის მიზნით.

არსებობდა მოსაზრება, რომ აგრესიისკენ ვაჟები უფრო მიდრეკილნი არიან ვიდრე გოგონები. მაგრამ კაი ბაიორკვისტის მიერ ჩატარებული კვლევების თანახმად აღმოჩნდა, რომ აგრესიულობის თვალსაზრისით, სქესთა შორის მნიშვნელოვანი განსხვავება არ ფიქსირდება. აგრეთვე არსებობს კვლევები, რომლის თანახმადაც გოგონები მეტი აგრესიულობით გამოირჩევიან. ისინი მეტად ეჭვიანობენ მეგობრებზე და ზოგადად, უფრო ხშირად ავლენენ არაპირდაპირ აგრესიას. მაგ. ავრცელებენ ჭორებს, სოციალური ჯგუფიდან გარიყავენ მის წევრებს. გოგონები უფრო მეტად ემოციური აგრესიისკენ არიან მიდრეკილნი, ვაჟები კი მეტად ორიენტირებულნი არიან ძალის დემონსტრირებაზე. ეს განსხვავება გამოკვეთილი ხდება მე-4, მე-5 კლასიდან. მაშასადამე, გოგონებისა და ვაჟების მიერ აგრესიის გამოვლენა განსხვავებულია მოტივებისა და გამოვლენის ფორმების მიხედვით. სასკოლო გარემოში ბრაზის გამომწვევ ფაქტორებს მიეკუთვნება:

- კონფლიქტი, რომელიც უკავშირდება სივრცის დარღვევას;
- ფიზიკური კონფლიქტი – გულისხმობს სიტუაციას, როდესაც ერთი ბავშვი მეორეზე ახორციელებს ფიზიკურ იერიშს, როგორცაა, მაგ. ხელის კვრა ან დარტყმა;
- ვერბალური კონფლიქტი, მაგ. ცუდი სიტყვის თქმა ან აბუჩად აგდება;
- უარყოფა – როდესაც ბავშვი უარყოფილია თანატოლების მიერ, მაგ. მას არ აძლევენ მათთან ერთად თამაშის საშუალებას;
- დათმობა – როდესაც მოზარდი ხშირად ახორციელებს მოქმედებას საკუთარი სურვილის წინააღმდეგ.

აგრესიული ქცევის სახეებსა და მის გამომწვევ მიზეზებზე ძალიან ბევრი კვლევა არის ჩატარებული. მაგ. სოციალური დასწავლის თეორიის ბირთვს წარმოადგენს დებულება იმის შესახებ, რომ ქცევის ახალ ფორმებს ჩვენ შეიძლება დავუფლოთ უშუალო გამოცდილების გარეშეც – სხვაზე დაკვირვებით. მკვლევარების აზრით ძალადობის შემცველი კადრების ხშირმა ყურებამ შეიძლება გამოიწვიოს:

1. აგრესიული ქცევის სიხშირის ზრდა;
2. იმ ფაქტორების შემცირება, რომელიც აკავებს აგრესიულ ქცევას;
3. აგრესიისადმი მგრძობიანობის დაქვეითება;
4. სოციალური რეალობის ფორმირება, სადაც გამართლებულია ამგვარი ქცევა.

ირონის და მისი კოლეგების მიერ ჩატარებულ კვლევაში 575 მესამე კლასელი გოგონა და ვაჟი მონაწილეობდა. მეცნიერები აკვირდებოდნენ ბავშვების ქცევას და აგრეთვე, შეისწავლიდნენ მონაცემებს მათი მშობლებისა და ოჯახური გარემოს შესახებ. მნიშვნელოვანი შედეგი აღნიშნული კვლევებისა გახლდათ ის, რომ მოსწავლეები, რომლებიც ხშირად უყურებდნენ ძალადობის შემცველ პროგრამებს, სასკოლო გარემოში მეტი აგრესიულობით გამოირჩეოდნენ. ათი წლის შემდეგ კვლევაში მონაწილე 427 ბავშვთან კვლავ ჩატარეს

განმეორებითი კვლევა – რათა შეესწავლათ კავშირი მათ მიერ ნანახი სატელევიზიო პროგრამების შინაარსს, რაოდენობასა და აგრესიულ ქცევას შორის. მათ აღმოაჩინეს, რომ 8 წლის ასაკში ძალადობის შემცველი კადრების ხშირი ყურება კავშირში იყო 18 წლის ასაკში გამოვლენილ აგრესიულ ქცევასთან. კვლევების შედეგებზე დაყრდნობით ალბერტ ბანდურამ შეიმუშავა შემდეგი რეკომენდაციები:

- მნიშვნელოვანია, რომ მშობლებმა პრობლემები მშვიდობიანი გზით მოაგვარონ, რის შემსწრეც გახდებიან ბავშვები;

- არ წახალისონ ბავშვის ან სხვა ადამიანის აგრესიული ქცევა, ვინაიდან, აგრესიული ქცევის მოდელს ბავშვები ყველაზე ხშირად ოჯახში ითვისებენ;

- ბავშვები დაიცვან მათთვის საზიანო ინფორმაციისგან. მაგრამ, ვინაიდან ინფორმაციული ნაკადის დროს ბავშვის სრული იზოლაცია რთულია, მეცნიერის აზრით სასურველია, რომ მშობლებმა ბავშვებთან ერთად უყურონ სატელევიზიო გადაცემებს, მათთან ერთად გაანალიზონ და შეაფასონ ნანახი. არსებობს იმგვარი მოსაზრებაც, რომ აგრესიის შემცველი სცენების ყურებას ზოგიერთი ადამიანისთვის შეიძლება კათარზისის ეფექტი ჰქონდეს და ადამიანი გათავისუფლდეს ნეგატიური ემოციებისაგან.

მიიჩნევა, რომ აგრესიული ქცევის მქონე ბავშვები გამოირჩევიან მეტი ემოციურობით და ისინი გარემოს მათთან დაპირისპირებულად მიიჩნევენ. ასეთი ბავშვები ხშირად, გარემოსგან წამოსულ სიგნალებს მათ საწინააღმდეგოდ მიმართულად აღიქვამენ, ხშირად გარემოსგან მუდმივ საფრთხეს ელიან და კონფლიქტის დროსაც პირველები გადადიან აგრესიულ ქცევაზე.

კონფლიქტის მართვის კუთხით სწორად წარმოებული მოლაპარაკებები მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს იძლევა. როცა მოსწავლეებს ვებმარებით პრობლემების მოგვარებაში, მთავარი აქცენტი იმაზე კი არ უნდა გაკეთდეს, რომ მოცემულ მომენტში არსებული უთანხმოება მოგვარდეს, არამედ იმაზე, რომ დავანახვით მათ ახალი საშუალებები და გზები, თუ როგორ მოაგვარონ ანალოგიური კონფლიქტები მომავალშიც, მოლაპარაკებების გზით.

ლიტერატურა:

Anderson, C. A./ Bushman, B. J. (2002): Human aggression. In: Annual Review of Psychology, 53, 27–51.

Joh. Engelkamp /Wilhelm Fink Verlag, München 1974, S. 14, 23-28

Heinrich Löffler /Germanistische Soziolinguistik, Erich Schmidt Verlag 2005, S. 35-40,79-90

Reiner Dietrich / Psycholinguistik, Metzlerische Buchhandlung 2002, S. 20-44

Baker, J. A. (2006): Contributions of teacher-child relationships to positive school adjustment during elementary school. In: Journal of School Psychology, 44, 211–229.

Baker, J. A. (2006): Contributions of teacher-child relationships to positive school adjustment during elementary school. In: Journal of School Psychology, 44, 211–229.

Barth, J. M./ Dunlap, S. T./ Dane, H./ Lochman, J. E./ Wells, K. C. (2004) Classroom environment influences on aggression, peer relations, and academic focus. In: Journal of School Psychology, 42, 115–133.

Bibou-Nakou, I./ Stogiannidou, A./ Kiosseoglou, G. (1999): The relation between teacher burnout and teachers' attributions and practices regarding school behaviour problems. In: School Psychology International, 20, 209–217.

Boulton, M. (1994): How to prevent and respond to bullying behaviour in the junior/ middle school playground. In: Sharp, S./ Smith, P. K. (Eds.): Tackling bullying in your school: A practical handbook for teachers, 103–132. London: Routledge.

Boulton, M. J. (1997): Teachers' views on bullying: Definitions, attitudes and ability to cope. In: British Journal of Educational Psychology, 67, 223–233.

Camodeca, M./ Goossens, F. A./ Meerum Terwogt, M./ Schuengel, C. (2002): Bullying and victimization among school-age children: Stability and links to proactive and reactive aggression. In: Social Development, 11, 332–345.

Cicchetti, D./ Hinshaw, S. P. (2002): Prevention and intervention science: Contributions to developmental theory. In: Development and Psychopathology, 14, 667–671.

Fergusson, D. M./ Horwood, L. J./ Ridder, E. (2005): Show me the child at seven: The consequences of conduct problems in childhood for psychosocial functioning in adulthood. In: Journal of Child Psychology and Psychiatry, 46, 837–849.

<http://geopsychology.org/>

Socio-Psychological Factor of Aggression among Adolescents and Adults in Modern Society

Kristinashvili Catherine

Abstract

The study of the problem of aggression, an essential factor of social and psychological existence of modern society, in adolescents and adults is one of the foundations for the education of a healthy future generation of our country and the formation of a highly developed noble society in general. Its study analysis and coping perspectives unite many scientific disciplines, among which psycholinguistics, sociolinguistics and cultural studies are leading. Types of aggression, contexts, bipolar relations and, above all, a highly loaded classification grid provide a clear picture of the problem and contribute to the creation and establishment of a conscious methodology to overcome it. The communicative-pragmatic relations of the complex social environment and psyche-psychology of each people/ethnic group are very complex, it is a conglomerate of different subsystems.

Key words: Direct aggression, indirect aggression, emotional aggression, instrumental aggression, frustration theory, social learning theory.